

Przegląd wiadomości z gramatyki

A Budowa zdań

I Spójniki zdań współrzędnie złożonych

1. Spójnik **und**
2. Spójnik **aber**
3. Spójnik **sondern**

II Spójniki zdań podrzędnie złożonych

1. Spójnik **weil**
2. Spójnik **daß**
3. Spójnik **als** i **bevor**

III Budowa zdań głównych

1. Czasownik na drugim miejscu w zdaniu
2. Czasownik na pierwszym miejscu w zdaniu
3. Ramy zdania (zdania zawierające dwa czasowniki)
4. Czasowniki z dopełnieniem celownikowym i biernikowym
5. Inne rodzaje dopełnień
6. Miejsce okoliczników w zdaniu

B Części mowy

I Czasownik

1. Czas przyszły *Futur I*
2. Czas przeszły *Präteritum* czasowników regularnych
3. Czas przeszły *Präteritum* czasowników modalnych
4. Czas przeszły *Präteritum* czasowników nieregularnych
5. Czasowniki z dopełnieniem przyimkowym

II Przymiotnik

1. Deklinacja przymiotników
2. Porównanie przy pomocy **wie**
3. Przyrostki przymiotników

III Zaimek nieokreślony

IV Zaimek pytający **welch-**

V Przyimki

Zazwyczaj najpierw występuje zdanie główne, a za nim zdanie poboczne (głównie w przypadku spójników *weil* i *daß*). Zdanie poboczne przed zdaniem głównym występuje najczęściej w przypadku spójników *als* i *bevor*. W zdaniu pobocznym czasownik znajduje się na końcu zdania.

1. Spójnik *weil*

weil jest spójnikiem przyczynowym.

2 ZG:	Wir fahren in die Kantstraße.	Wir schlafen da.
ZG:	Wir fahren in die Kantstraße,	
ZP:	weil wir da schlafen.	

W mowie potocznej można zrezygnować ze zdania głównego, np.:

pytanie: *Warum heißt der Bahnhof Zoo so?*
 pełna odpowiedź: *Der Bahnhof Zoo heißt so, weil der Zoo ganz in der Nähe ist.*
 skrócona odpowiedź: *Weil der Zoo ganz in der Nähe ist.*

2. Spójnik *daß*

daß jest spójnikiem celowym:
 – mówi o podmiocie: *Schön, daß Sie hier sind.*
 – mówi o dopełnieniu biernikowym: *Du weißt, daß es Kriege gibt.*

Czasowniki, po których występuje daß, np.:

denken, daß ...	Ich denke, daß wir Berlin besichtigen.
wissen, daß ...	Du weißt, daß es Kriege gibt.
es ist schön, daß ...	Schön, daß Sie da sind.

3. Spójniki czasowe *als* i *bevor*

als jest spójnikiem czasowym. Występuje, gdy czynność w zdaniu pobocznym jest w tym samym czasie (tylko w czasie przeszłym *Präteritum*.)

ZG = zdanie główne, ZP = zdanie poboczne

2 ZG:	Es gab zwei deutsche Staaten. Bonn war die Hauptstadt der Bundesrepublik Deutschland.	
ZP:	Als	es zwei deutsche Staaten gab,
ZG:	war Bonn die Hauptstadt der Bundesrepublik Deutschland.	

bevor jest spójnikiem czasowym. Występuje, gdy czynność w zdaniu pobocznym miała miejsce po czynności w zdaniu głównym.

2 ZG: Hier war (früher) viel los. Dann war die Mauer da. ZP: Bevor die Mauer da war, ZG: war hier viel los.

Szyk wyrazów w czasowych zdaniach podrzędnie złożonych:

- w zdaniu pobocznym czasownik znajduje się zawsze na końcu.
- jeśli zdanie poboczne jest na początku, to zdanie główne rozpoczyna się od czasownika.

ZP		ZG	
		Verb	Verb
Bevor die Mauer da	war	,	war hier viel los.
Als es zwei deutsche Staaten	gab	,	war Bonn die Hauptstadt der BRD.

- jeśli zdanie główne jest na początku, to obowiązuje w nim normalny szyk wyrazów.

ZG			ZP	
Verb			Verb	
Hier war viel los,			bevor die Mauer da	war.
Bonn war die Hauptstadt der BRD,			als es zwei deutsche Staaten	gab.

- użycie czasów w czasowych zdaniach podrzędnie złożonych:

als: zdanie główne i zdanie poboczne są w tym samym czasie (nigdy czas teraźniejszy).

bevor: zdanie główne i zdanie poboczne są w następujących czasach:

zdanie poboczne (ZP):

czas teraźniejszy

czas przeszły *Präteritum*

zdanie główne (ZG):

czas teraźniejszy lub czas przeszły *Perfekt*

czas przeszły *Präteritum*

III Budowa zdań głównych

NOM.-E. = podmiot,

AKK.-E. = dopełnienie w bierniku, **DAT.-E.** = dopełnienie w celowniku,

E. = inne dopełnienia

1. Czasownik na drugim miejscu w zdaniu

W zdaniach oznajmujących podmiot znajduje się na pierwszym miejscu, a orzeczenie na drugim miejscu.

NOM.-E.	Verb	
Mein Auto	ist	weg.

W zdaniach pytających z zaimkiem pytającym orzeczenie znajduje się na drugim miejscu.

	Verb	NOM.-E.	AKK.-E.
Warum	sagen	Sie	das?
Wie	bekomme	ich	mein Auto jetzt wieder?

Po pewnych wyrazach lub przy nacisku intonacyjnym podmiot przechodzi za orzeczenie.

	Verb	NOM.-E.	
Natürlich	bin	ich	ganz sicher.
Schließlich	bin	ich	ja nicht blind.
Das	glaube	ich	nicht.

2. Czasownik na pierwszym miejscu w zdaniu

W zdaniach pytających bez zaimka pytającego i w zdaniach rozkazujących orzeczenie znajduje się na pierwszym miejscu.

Verb	NOM.-E.	
Sind	Sie	ganz sicher?
Überlegen	Sie	mal!

3. Ramy zdania

W określonych przypadkach dwa czasowniki lub dwie części czasownika rozdzielnie złożonego obejmują pozostałe części zdania (poza podmiotem):

- w czasie teraźniejszym przedrostek czasowników rozdzielnie złożonych przechodzi na koniec zdania,
- w czasie przeszłym *Perfekt* imiesłów czasu przeszłego jest na końcu zdania,
- w zdaniach z czasownikiem modalnym, jako czasownikiem posilkowym, drugi czasownik jest na końcu zdania.

	Verb ₁		Verb ₂ /	przedrostek
a) Ich	hole	meine Frau		ab.
b) Ich	habe	meine Frau	abgeholt.	
c) Ich	möchte	meine Frau	abholen.	

4. Czasowniki z dopełnieniem celownikowym i biernikowym

- dopełnienia znajdują się po orzeczeniu. Tylko w wypadku, gdy dopełnienie ma być podkreślone intonacyjnie, przenosi się je na koniec zdania (najczęściej w przypadku dopełnienia w bierniku: **Das glaube ich**).
- jeśli oba dopełnienia są rzeczownikami, to dopełnienie w celowniku poprzedza dopełnienie w bierniku.
- jeśli jedno dopełnienie jest zaimkiem, a drugie dopełnienie rzeczownikiem, to zaimek poprzedza rzeczownik.
- jeśli oba dopełnienia są zaimkami, to zaimek w bierniku poprzedza zaimek w celowniku.

NOM.-E.	Verb	DAT.-E.	AKK.-E.
b) Er	zeigt	dem Mann	das Halteverbot.
c) Er	zeigt	ihm	das Halteverbot.
		AKK.-E.	DAT.-E.
d) Er	zeigt	es	ihm.

5. Inne rodzaje dopełnień

Inne rodzaje dopełnień znajdują się z reguły po wymienionych w pt. 4 dopełnieniach, a przed drugim czasownikiem lub przyrostkiem czasownika złożonego:

- dopełnienie sytuacyjne** (*wann?* – *am Samstag; wo?* – *in Berlin*)
- dopełnienie kierunkowe** (*wobin?* – *nach Berlin*)
- dopełnienie przyimkowe** (czasowniki z przypisanymi stałymi przyimkami, jak np.: *helfen bei*)

NOM.-E.	Verb ₁	DAT.-E.	AKK.-E.	E.	Verb ₂
a) Er	schreibt	ihnen	einen Brief	aus Berlin.	
Er	hat	ihnen	einen Brief	aus Berlin	geschrieben.
b) Er	schreibt	ihnen	einen Brief	nach Hause.	
c) Er	hilft	ihm		bei seiner Arbeit.	

6. Miejsce okoliczników w zdaniu

Okoliczniki czasu, miejsca, przyczyny i sposobu nie mają w zasadzie swoich stałych miejsc w zdaniu. Okolicznik czasu jest często na początku zdania.

Er möchte eine Freundin **in Brüssel** besuchen.
 Er hat **dort** einen Termin.
 Ex ist **damals** verschwunden.
Am Montag müssen wir wieder arbeiten.
Vielleicht war Ex bei Andreas nicht glücklich.

B Części mowy

I Czasownik

1. Czas przyszły *Futur I*

Czas przyszły *Futur I* tworzy się przy pomocy czasownika posiłkowego *werden* i bezokolicznika danego czasownika. Wyraża:

- zamiary w przyszłości,
- przypuszczenie, że coś może zaistnieć.

	Verb ₁		Verb ₂
Da	werde	ich mehr Geld	verdienen.
So eine Szene	wird	es bald nicht mehr	geben.

<i>werden</i> : czas teraźniejszy				
	l. poj.		l. mn.	
1. osoba	ich	werde	wir	werden
2. osoba ("ty")	du	wirst	ihr	werdet
("pan/pani")	Sie	werden	Sie	werden
3. osoba	er/sie	wird	sie	werden

2. Czas przeszły *Präteritum* czasowników regularnych

a) Funkcja

Wyraża dalszą przeszłość, występuje w narracji literackiej i w opowiadaniu.

b) Tworzenie

Przez dodanie **-t-** do tematu czasownika (jeśli temat kończy się na spółgłoskę **-t-** lub **-d-**, to dodaje się odpowiednio **-et**):

bezokolicznik	temat czasownika	Präteritum	końcówka czasownika (1. i 2. os. l. poj.)
hören arbeiten reden	hör- arbeit- red-	-t- -et- -et-	-e -e -e
czyli: ich/er hörte , ich/er arbeitete , ich/er redete			

Końcówki osobowe czasowników w *Präteritum* odpowiadają końcówkom czasownika w czasie teraźniejszym. Dla odróżnienia czasownika 3. os. l. poj. w *Präteritum* od czasownika w czasie teraźniejszym końcówka ta brzmi **-te (er hörte)**, podczas gdy w czasie teraźniejszym jest **-t (er hört)**:

Czas teraźniejszy: *sie hört* Präteritum: *sie hörte*

czas teraźniejszy		czas przeszły Präteritum
	l. poj.	
1. osoba 2. osoba ("ty") ("pan/pani") 3. osoba	ich höre du hörst Sie hören er/sie hört	ich hörte / arbeitete du hörtest / arbeitetest Sie hörten / arbeiteten er/sie hörte / arbeitete
	l. mn.	
1. osoba 2. osoba ("ty") ("pan/pani") 3. osoba	wir hören ihr hört Sie hören sie hören	wir hörten / arbeiteten ihr hörtet / arbeitetet Sie hörten / arbeiteten sie hörten / arbeiteten

3. Czas przeszły *Präteritum* czasowników modalnych

W odniesieniu do czasowników modalnych używa się z reguły czasu przeszłego *Präteritum*, a czasu przeszłego *Perfekt* – niezmiernie rzadko.

a) Tworzenie

Zgodnie z regułą obejmującą czasowniki regularne: do tematu czasownika dodaje się **-t-** oraz końcówki osobowe.

bezokolicznik	temat czasownika	Präteritum	końcówki osobowe
wollen	woll-	- t -	-e, -est, -et, -en
czyli: ich wollte , du wolltest ...			

Präteritum				
	1. poj.		1. mn.	
1. osoba	ich	wollte	wir	wollten
2. osoba ("ty")	du	wolltest	ihr	wolltet
("pan/pani")	Sie	wollten	Sie	wollten
3. osoba	er/sie	wollte	sie	wollten

Czasowniki modalne z przeglosem (Umlaut) (*können, dürfen, müssen, mögen*) tracą go w *Präteritum*.

können: ich konnte, *dürfen*: ich durfte, *müssen*: ich mußte, *mögen*: ich mochte

b) Budowa zdań

Czasowniki modalne pełniące funkcję czasowników posiłkowych (**Verb₁**) występują zawsze z drugim czasownikiem (**Verb₂**), który jest zawsze w bezokoliczniku i znajduje się na końcu zdania.

	Verb ₁		Verb ₂
Niemand	konnte	uns	sehen.
Wir	wollten	unsichtbar	bleiben.
Das	solltest	du selbst	entscheiden.
Warum	durfte	euch niemand	sehen?

4. Czas przeszły *Präteritum* czasowników nieregularnych

Czasowniki nieregularne w *Präteritum* zmieniają samogłoskę:

geben – gab, kommen – kam, sehen – sah, einfallen – fiel ein

Nie obowiązuje w tym zakresie żadna reguła, nieregularności trzeba zapamiętać. Ucząc się nowego czasownika najlepiej przyswoić sobie trzy jego formy:

bezokolicznik	Präteritum	imiesłów czasu przeszłego
kommen	kam	gekommen

W słowniczku na końcu podręcznika znajduje się wykaz czasowników, przerabianych w kursie, we wszystkich trzech formach podstawowych.

W 1. i 3. osobie 1. poj. czasowniki nieregularne w *Präteritum* nie posiadają końcówek, pozostałe końcówki osobowe są takie same, jak w czasie teraźniejszym.

Präteritum		
	I. poj.	I. mn.
1. osoba	ich kam	wir kamen
2. osoba ("ty")	du kamst	ihr kamt
("pan/pani")	Sie kamen	Sie kamen
3. osoba	er/sie kam	sie kamen

Przykład *Präteritum* czasowników nieregularnych:

I. poj.	Präteritum
gehen	er ging
tun	er tat
stehen	er stand

5. Czasowniki z dopełnieniem przyimkowym

Do niektórych czasowników w języku niemieckim przypisane są określone przyimki, które decydują o przypadku dopełnienia – najczęściej jest to celownik lub biernik:

berichten von + Akk.:	Das Lied berichtet von den Taten von Mackie Messer.
denken an +Akk.:	Er denkt an eine Arbeit beim Rundfunk.
es geht um + Dat.:	Es geht um einen einfachen Straßenhändler.
handeln von + Dat.:	Die Geschichte handelt von Räufern.
helfen bei + Akk.:	Er kann ihm bei seiner Arbeit helfen.
hoffen auf + Dat.:	Andreas hofft auf kleine Aufträge.
Probleme haben mit + Dat.:	Er hat Probleme mit dem Computer.
sprechen mit + Dat.:	Andreas muß mit seiner Chefin sprechen.
überzeugt sein von + Dat.:	Er ist von der Heilung durch die Natur überzeugt.

II Przymiotnik

1. Deklinacja przymiotników

Przymiotnik w funkcji orzecznika (po rzeczowniku) nie odmienia się:

Der Bahnhof ist alt.

Przymiotnik w funkcji przydawki (przed rzeczownikiem) zgadza się z rzeczownikiem w rodzaju, liczbie i przypadku. Końcówek przymiotnika trzeba nauczyć się na pamięć:

Końcówki przymiotników po rodzajniku określonym (<i>der/ die/ das/...</i>)				
l. poj.				l. mn.
	męski	nijaki	żeński	
mianownik	-e	-e	-e	} (zawsze) -en
biernik	-en	-e	-e	
celownik	-en	-en	-en	

mianownik	biernik	celownik
der alte Bahnhof die alte Klinik das alte Haus	den alten Bahnhof die alte Klinik das alte Haus	auf dem alten Bahnhof in der alten Klinik in dem alten Haus
l. mn.: Nom.+Akk.: die alten Bahnhöfe, Kliniken, Häuser Dativ: mit den alten Bahnhöfen, Kliniken, Häusern		

Końcówki przymiotników po rodzajniku nieokreślonym (<i>ein/ eine/...</i>)				
l. poj.				l. mn.
	męski	nijaki	żeński	
mianownik	-er	-es	-e	} (zawsze) -e (zawsze) -en
biernik	-en	-es	-e	
celownik	-en	-en	-en	

mianownik	biernik	celownik
ein alter Bahnhof eine alte Klinik ein altes Haus	einen alten Bahnhof eine alte Klinik ein altes Haus	auf einem alten Bahnhof in einer alten Klinik in einem alten Haus
l. mn.: Nom+Akk.: alte Bahnhöfe, Kliniken, Häuser Dativ: mit den alten Bahnhöfen, Kliniken, Häusern		

2. Porównanie przy pomocy *wie*

Przymiotniki w funkcji orzecznika można porównywać przy pomocy przysłówka **wie** (jak):

potocznie: *Ex ist neugierig wie die Frau vom Schneider.*

forma poprawna: *Ex ist **so** neugierig wie die Frau vom Schneider.*

3. Przyrostki przymiotników

Część przymiotników pochodzi od innych części mowy. Charakteryzują się one następującymi przyrostkami:

rzeczownik + -lich :	<i>der Freund</i> + <i>-lich</i>	= <i>freundlich</i>
	<i>das Glück</i> + <i>-lich</i>	= <i>glücklich</i>
rzeczownik + -ig :	<i>die Neugier</i> + <i>-ig</i>	= <i>neugierig</i>
	<i>die Trauer</i> + <i>-ig</i>	= <i>traurig</i>
czasownik + -bar :	<i>lernen</i> + <i>-bar</i>	= <i>lernbar</i>
	<i>sehen</i> + <i>-bar</i>	= <i>sichtbar/unsichtbar</i>

– **isch**: *komisch, phantastisch, praktisch, französisch*

– **sam**: *seltsam*

III Zaimek nieokreślony (rodzajnik nieokreślony jako zaimek)

Rodzajniki mogą pełnić rolę zaimków (zastępować rzeczowniki):

*Möchtest du einen Wein? Ja, ich möchte **einen**.*

Formy rodzajnika nieokreślonego i zaimka nieokreślonego są takie same, z trzema wyjątkami:

- a) rodzajnik nieokreślony dla rodzaju nijakiego **ein** w odpowiadającym mu zaimku brzmi **eins** (w mianowniku i w bierniku).

das Geschenk:	Hier ist ein Geschenk für dich.
eins	Ich habe auch noch eins .

- b) rodzajnik nieokreślony dla rodzaju męskiego **ein** w odpowiadającym mu zaimku brzmi **einer** (w mianowniku).

der Teller:	Hier ist noch ein Teller.
einer	Hier ist auch noch einer .

- c) rodzajnik określony dla liczby mnogiej **die** w odpowiadającym mu zaimku zostaje zastąpiony przez **welche** (w mianowniku i w bierniku).

(die) Teller:	Hier sind noch welche . Es gibt noch welche .
---------------	---

mianownik		
męski	nijaki	żeński
Da steht ein Teller. Da steht einer . Da steht keiner .	Da steht ein Glas. Da steht eins . Da steht keins .	Da ist eine Serviette. Da ist eine . Da ist keine .
I. mn.		
Da stehen welche .	Da stehen welche .	Da sind welche .
biernik		
męski	nijaki	żeński
Ich habe einen Teller. Ich habe einen . Ich habe keinen .	Ich habe ein Glas. Ich habe eins . Ich habe keins .	Ich habe eine Serviette. Ich habe eine . Ich habe keine .
I. mn.		
Ich habe welche .	Ich habe welche .	Ich habe welche .

IV Zaimek pytający *welch-*

Zaimek pytający *welch-* posiada różne końcówki (zgadza się z rzeczownikiem, który poprzedza) odpowiadające końcówkom przymiotnika po rodzajniku nieokreślonym:

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
mianow. biernik	Wel cher Dichter ...? Wel chen Dichter ...?	Wel che Kirche ...? Wel che Kirche ...?	Wel ches Auto...? Wel ches Auto...?
I. mn.: zawsze -e : Wel che Dichter, Kirchen, Autos ...?			

V Przyimki

Kilka przykładów użycia przyimków wybranych z lekcji:

durch + biernik:	Das ist eine schöne Tour durch Berlin.
neben + celownik (+ biernik):	neben den Niederlanden
über + biernik (+ celownik):	Wir fahren über den Rhein.
von + celownik ... nach + biernik:	von Westen nach Osten
von... zu + celownik:	eine Fahrt vom Zoo zum Alex
wegen + celownik:	wegen Bello (wegen dem Hund)